

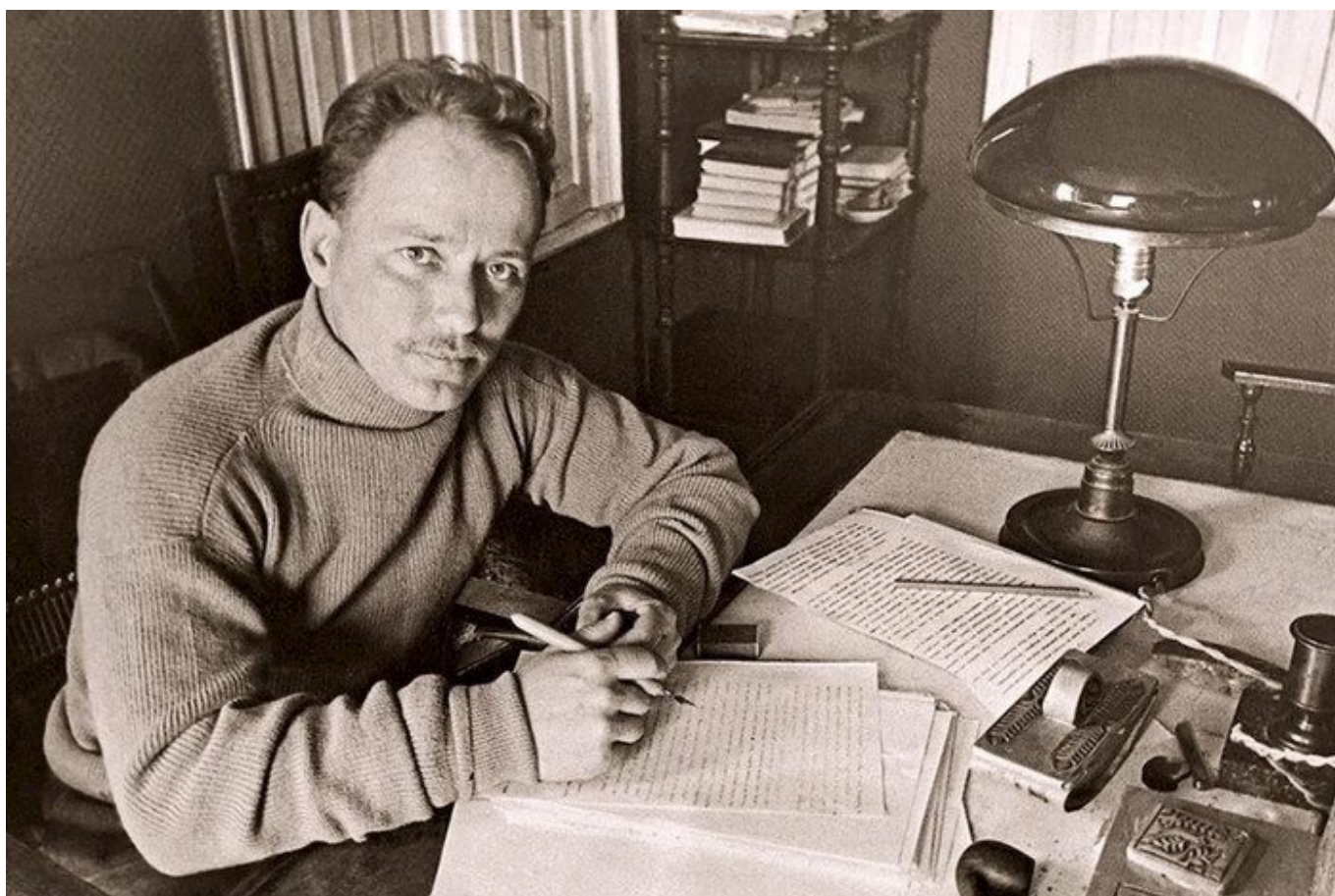
Mihail Şolohow: «Halkyň öňünde egilmegi borjum saýdym»

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Mihail Şolohow: "Halkyň öňünde egilmegi borjum saýdym" MIHAIL

ŞOLOHOW: «HALKYŇ ÖŇÜNDE EGILMEGI BORJUM SAÝDYM»

Sosialistik rewolýusiýanyň ýurtdan gaçyp gitmäge mejbur eden rus ýazyjylary ýigriminji ýyllaryň ortalaryndan başlap, Fransiýa ýaly Ýewropanyň dürli ýerlerinde meşhurlyk gazanmaga başlanda, Marina Swetaýewanyň «Gorkiý özbaşyna bir döwür, Bunin bolsa bir döwrüň soňudyr» diýen Iwan Bunini 1933-nji ýylda Nobel baýragyna mynasyp boldy.

SSSR-iň dolap getirmek üçin jan edendigine garamazdan, örän dogry netijä gelip yza gaýdyp barmadyk ýazyjy 1953-nji ýylda Fransiýada «watansyzlar» kategoriýasynda aradan çykdy.

«Doktor Žiwago» romanyny 1957-nji ýylda özünden interwýu alan italýan žurnalistine beren Boris Pasternak özünden soňky ýyl Nobel baýragynyň beriljegini bilsin?..

Edilen basyşlar Pasternagy edebiýat boýunça berilen 1958-nji ýylyň Nobel baýragyndan el çekmäge mejbur edipdi.

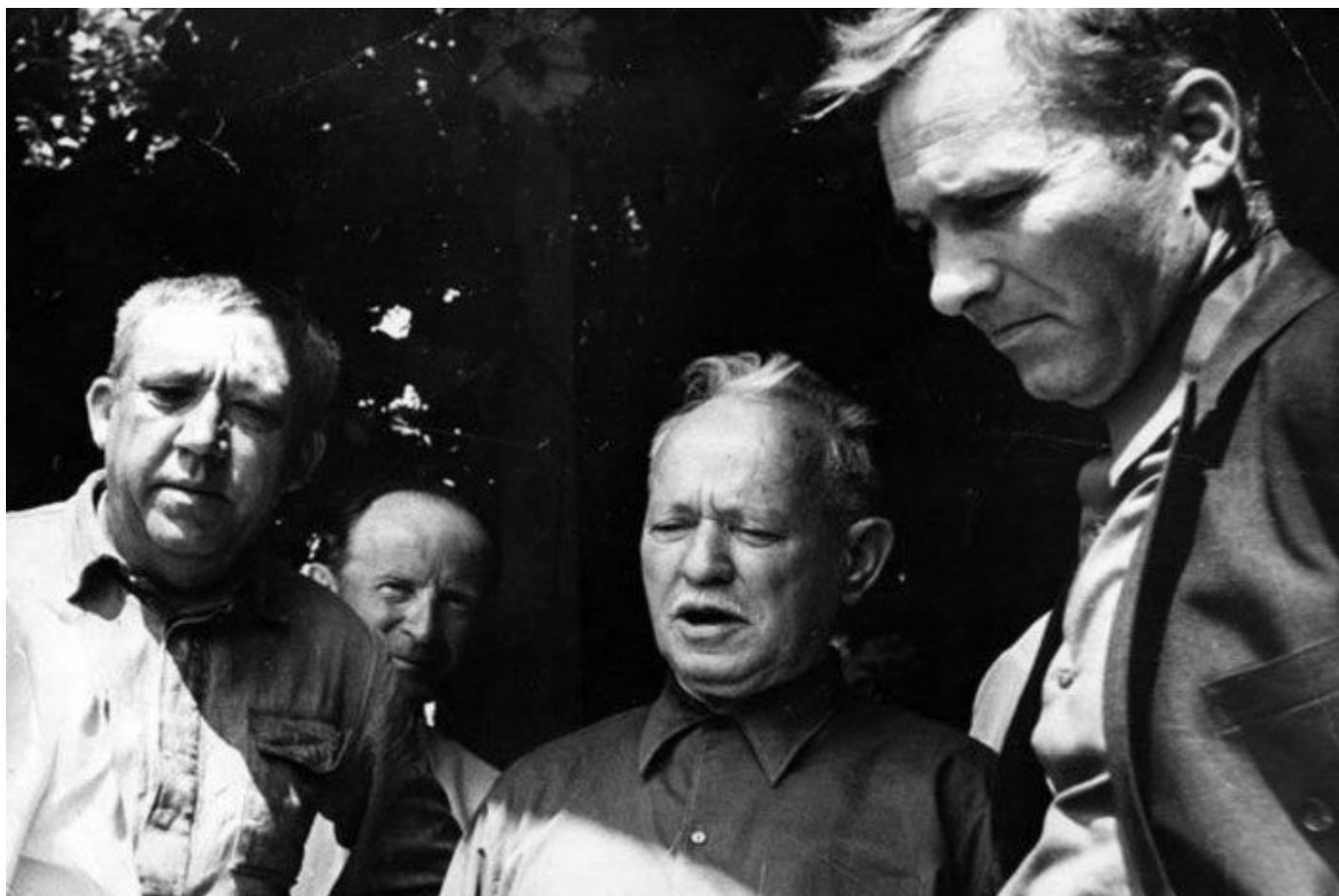
Hut şondan soňky geçen wagtda Sowet Soýuzy sap «sosialistik realizm» teoriýasynyň awtory Mihail Şolohowyň Nobel baýragyny almagy üçin ähli mümkinçiliklerini güýje girizipdi.

1965-nji ýylyň Nobel baýragyna mynasyp bolan Mihail Şolohow baýrak gowşuryş dabarasynda frak (dabaraly çärelerde geýilýän penjek) geýmejekdigini we şwed korolyňyň öňünde egilmejekdigini aýdypdyr. Ýazyjynyň goýan bu şertleri bilenem ylalaşylypdyr.

1970-nji ýylda baýragyny almak üçin ýurtdan çykylmagyna rugsat berilmedik Aleskandr Solženisyn 1974-nji ýylda geçiren baýrak gowşuryş dabarasyndan soň «GULAG arhipelagynyň» awtory göni ABŞ-na uçup gitmäge mejbur bolupdy.

1998-nji ýylda ýurduna dolanan Solženisyn 2002-nji ýylda oglunyň toýuna ýurduň prezidenti Wladimir Putini-de çagyrypdy we ol Putine şu wakany gürrüň beripdi:

– *Barmenden arak alyp durkam, KGB-niň işgärleri maňa bildirmän arkandan iňňe sanjypdylar, iki sagatdan soň özümden gidipdirin.*

Nobel baýragyny alan dört rus ýazyjysyndan üçüsi ýurduny taşlap gitmäge mejbur boldy. Iosif Brodskiniň alan baýragy bolsa, häzire çenli rus ýazyjysyna berlen iň soňky baýrakdyr (1987).

Mihail Şolohowyň baýrak gowşuryş dabarasynda sözlän sözünüň edebi aýratynlyklardan zyýada syýasy tarapynyň agyr basmagy elmydama tankyt edilip gelindi we edilen tankytlar köp derejede ýerlikli.

Üstünden elli ýyl geçenden soň edebiýat boýunça 1965-nji ýylyň Nobel baýragyna hödürlenlenleriň arasynda şahyra Anna Ahmatowanyň hem adynyň bardygy ýüze çykyppy.

Uçursyz zehinli şahyr Ahmatowanyň bu baýragy alyp bilmezligi edebiýat dünýäsini hiç wagt diňmejek gynanja gark edipdir. Onuň äri Nikoláy Gumilýow Staliniň intelligensiýanyň wekillerini ýok etme syýasatynyň çäginde atylypdy, şeýle-de bolsa bu iki ajaýyp ynsanyň maşgalasynda dünýä inen ogullary Lew Gumilýow umumytürk taryhynyň we medeniýetiniň iň görnükli alymlarynyň biri bolmagy başardy.

• **Mihail Şolohowyň Nobel baýragyny gowşuryş dabarasynda sözlän sözi:**

Maňa Nobel baýragyny beren Şwesiýanyň Korollyk akademiýasyna şu dabaraly çärede ýene bir gezek minnetdarlyk bildiresim gelýär.

Men indi diňe kärimiň däl, şol bir wagtyň özünde edebiýatçy hökmünde şahsyýetime mahsus aýratynlyklaryň halkara derejesinde kabul edilmeginiň döreden şatlyk duýgusyny mälim etmek mümkinçiligini edindim.

Men bu baýragyň rus sowet ýazyjysyna berilendigi üçin çäksiz buýsanýaryn.

Bärde men öz watanymyn uly edebiýat toparyna wekilçilik edýärim. Men indi bu baýragyň roman žanrynyň dürli ýollardan makullanmagyndan duýýan şatlygymy-da beýan etdim.

Dogrymy aýtsam, soňky wagtlar roman žanrynyň möwritiniň geçendigi we döwrüň talaplaryna jogap berip bilmeýändigini barada ýazylan makalalary okaýaryn, edilen çykyşlary diňleýärim.

Emma hemme zada garamazdan hakykatyň dünýäsini has doly

formada gursap almaga we beýan edijilik arkaly adamyň ýaşayşa çemeleşişini, onuň wawwaly soraglaryna gyzyklanmasyny, pikirdeşleriniň gyzyklanmasyny kesgitleme mümkinçiligini roman edýär.

Roman başgaça aýdanda, öz kiçijik «menini» dünýä nyzamynyň merkezi deýin görme synanyşyklarynyň öňüni kesende, galapyn töweregimizdäki gojaman durmuşa düýpden göz ýetirmegimiz üçin öňden biziň ýerimizi kesgitleýär.

Öz tebigatyna mahsus aýratynlyk bilen bu ýazuw žanry realist ýazyja örän giň meýdany hödürleýär.

Hamana wezipesini soňlandyranmyş diýip, sungatdaky birnäçe ýaş akym realizmi ret etmäge synanyşýar. Konserwatizmiň tankytçylaryndan hiç hili çekinmän, özümiň realizm sungatynyň ynançly tarapdarydygymy aýdasym gelýär.

Edil häzir köplenç forma ugrunda ýoň bolan synaglary göz öňüne tutup, edebi awangardyň gürrüňini köp edýärler.

Meniň pikirimçe, hakyky awangard ýazyjylar eserlerinde asyrymyzyň durmuşynyň çäklerini kesgitleýän we täze düzümini orta atýan döredijilerdir.

Tutuşlygyna alanda realizm we realistik romanyň özi-de geçmişiň beýik ussatlarynyň toplan edebi tejribelerine goldanýar. Emma ösüş ýoluny geçende, doly täze, çuň we döwürdeş çäkleri edindiler.

Men özümde «durmuşyň täzelenmegi» pikirini göterýän realizmiň, adamyň ýagty geljeginiň hatyrasyna onda geçirilen üýtgeşmeleriň gürrüňini edýärin. Ýagny men häzir biziň «sosialistik realizm» diýýän realizmim žanrymyzyň gürrüňini edýärin.

Onuň özboluşly aýratynlygy – hakykatdan gaçmaýan, adamzady ösüşe ugrukdyrmak üçin alnyp barylýan, millionlarça adamyň umumy maksada ýetmegine ýardam edýän göreşe çagyryýan, onuň göreş ýoluny ýagtylandyrýan dünýägaraýşynyň görkezijisidir.

Adamzat özüni ýer ýüzüniň gowulyklarynyň daşyna çykaran kosmonawtlar mysaly we hamana agyrlýgyň bolmadyk şertlerinde ýeke-ýalňyz galan şahslar hökmünde (toparlara) bölünmändir.

Biz ýer togalagynda ýaşararys, ýer kanunlaryna eýerip ýaşararys. Injilde aýdylyşy ýaly, şu günüň dünýäsiniň şeri,

gaýgy-gussasy we talaby iň gowy geljege umytlary bilen dolup-daşýar.

Ýer ýüzüniň san-sajaksyz ilat gatlaklary umumy bähbitlede tarap hereket edýär, olar bilen bölüp-parçalamakdan zyýada galapyn birleşdirmäge gönügen umumy bähbitler bilen ýaşaýar. Bular hemme zady öz elleri we beýinleri bilen döreden adamlardyr.

Men iň ýokardaky öz ýazyjylyk buýsanjyny we galamy bilen zähmetkeş halka hyzmat etme mümkinçiligini hiç zat bilen çäklendirmezlik azatlygynda görýän ýazyjylardan. Hemme zatdan şundan gözbaş alýar.

Sowet ýazyjysy hökmünde döwürdeş dünýäde ýazyjynyň ornuny nirde görmeli däldigi boýunça pikirlerim şundan gelip çykýar we şekillenýär.

Biz galagoply ýyllary başdan geçirýäris.

Ýer ýüzünde uruşyň bolmagyny isleýän halk ýok. Halklary tutuşlygyna uruş odunyň içine atýan gara güýçler bar.

Ikinji jahan urşunyň öňi-ardy görünmeýän ýangynlarynyň külüniň ýazyjynyň ýüreginu gobsundyrmazlygy mümkinmi?

Wyždanly ýazyjy nädip adamzady ýok etmäge iterýän gara güýçlerine garşy çykmaz?

Özüni Olimpiýa daglarynyň çürbaşyndaky garşydaş güýçleriň garpyşygyndanam ýokarda goýýan we Hudaýyň beren adam muşakgatlaryna biperwaý birinden tapawutlylykda adamzadyň kinniwanja bölegi we öz halkynyň ogly bolan döredijilik işgäriniň wezipesi, borjy nämeden ybarat?

Adamlar bilen wyždanly görnüşde gürleşmek, kämahal ajy-da bolsa adamlara erkek ýaly hakykaty aýtmak, adamlaryň kalbyndaky geljege bolan ynanjyň ýany bilen, bu geljegi gurma ukyby bolan öz güýjüne ynamy berkitmek.

Dünýä ýokardan aşaklygyna alanda parahatçylyk ugrunda göreşmekdir we sözüniň ýetýän her bir ýerinde öz sözüň bilen göreşijileri ýetişdirmekdir. Progres üçin jan çekýän adamlary tebigy we ynsanperwer işlerde birleşdirmekdir.

Sungat adamyň aklyna we kalbyna täsir edip biljek iň uly güýje eýedir.

Elmydama bu güýji adamlaryň kalbynda gözelligler döretmäge,

adam üçin ýagty geljegi kemala getirmäge ugrukdyrylan adamlaryň döredijilik hukugynyň bardygyny pikir edipdim.

Taryhyň menzillerinde meniň öz halkym endigan ýollardan ýöräp şu günlere gelmedi. Ol menziller durmuş oýlap tapyjylarynyň, yzçylaryň ýoly boldy.

Ýazyjy hökmünde men elmydama ýazan we ýazjak eserimde hiç kime hüjüm etmeýän, çozmaýan, emma döreden zatlaryny abraý bilen goramagy, öz azatlygyny we mertebesini, öz erk-islegi bilen öz geljegini gurma hukugyny öňe sürýän bu zähmetkeş halkyň, guruji halkyň, gahryman halkyň önünde egilmegi özüme borç saýdym.

Kitaplarymyň adamlaryň has gowy bolmagyna, ýürekleriniň hasam arassalanmagyna, adam söýgüsiniň oýanmagyna, gumanistik ideallaryň we adamzadyň ösmegi ugrundaky göreşine ýardam etmegini isledim.

Eger muny haýsydyr bir derejede başaran bolsam, özümi bagtly duýýaryn.

Şu zalda oturanlaryň hemmesine minnetdarlygymy bildirýärim. Nobel baýragyny alandygym üçin meni gutlan we gutlag sözlerini ýollan hemmelere minnetdardyrn.

1965 ý.»

Maýis ALIZADE,
Azerbaýjan edebiýatçysy.

Duşenbe, 17.06.2024 ý. Edebi makalalar